

2017-175

Archeologienota Marke Kardinaalstraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

13-11-2017

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een aanvraag voor een verkavelingsvergunning te Marke Kardinaalstraat (provincie West-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Deze archeologienota is eveneens geldig voor de stedenbouwkundige aanvraag voor (her)aanleg van wegenis en riolering die gepaard zal gaan met deze verkavelingsaanvraag. Als plangebied is uitgegaan van de maximale begrenzing van beide dossiers samen.

Het plangebied, ca. 2 hectare groot, bestaat uit een langwerpige strook grond met een noordzuid oriëntatie, met verbredingen tot aan de Kardinaalstraat in het noordwesten en tot aan de Keizerstraat in het zuidwesten. Het is momenteel grotendeels in gebruik als landbouwgrond, centraal is een stukje tuinzone met serre aanwezig horend bij een woning langsheen de Kardinaalstraat. De oostelijke grens wordt gevormd door een bomerij, ten oosten daarvan liggen landbouwgronden langsheen de Torkonjestraat (die deel uitmaken van een te ontwikkelen bedrijventerrein). Een deel van de Kardinaalstraat en van de Keizerstraat behoren ook tot het plangebied. Tussen de landbouwgronden en deze straten is een met gras begroeide strook aanwezig. Onder de berm aan de Keizerstraat ligt riolering, bij de Kardinaalstraat ligt de riolering onder de weg zelf.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij de relevante en beschikbare bronnen teruggevonden werden en geraadpleegd. Op het plangebied was in het zuidelijke deel rond ca. 1777 een gebouw, waarschijnlijk een kleine hoeve, aanwezig. De rest van het terrein was onbebouwd en vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond. De Kardinaalstraat en de Keizerstraat waren op dat moment reeds aanwezig. In de loop van de 19de eeuw ontwikkelt zich op het kruispunt van beide straten het gehucht Pauvre Leute. In de tweede helft van de 19de eeuw werd ook in het noordelijk deel een huis/hoeve gebouwd. Dit is echter op de luchtfoto van 1971 niet meer te zien. Het zuidelijke gebouw verdwijnt kort nadien; de laatste 30 jaar is het terrein onbebouwd, met uitzondering van een klein perceeltje waarop een serre of tuinhuis aanwezig is. De oostelijke grens wordt gevormd door een berm met bomen, die teruggaat op een spoorlijn waarlangs klei uit een groeve (mogelijk gelegen net ten oosten van het plangebied) werd weggevoerd. Deze spoorlijn dateert vermoedelijk ergens uit de periode 1912-1970. Hoe de site er uit zag voor 1777 is niet geweten. Op het terrein hebben geen gekende diepgaande verstoringen plaatsgevonden.

Er bevinden zich diverse archeologische sites in de nabijheid en in de ruimere omgeving van het plangebied. Op het noordelijke deel van het plangebied, en op het terrein net ten oosten ervan, werden bij een veldprospectie voorwerpen uit de steentijden, de metaaltijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en de nieuwe tijden aangetroffen. Deze duiden op een laatmiddeleeuwse uitbating op of nabij deze locatie, en ook op een mogelijke veldslag/beschieting/belegering die hier eind 17de eeuw zou plaatsgevonden hebben. Op de percelen grenzend ten noordoosten werd in 2014 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij enkele sporen van een mogelijke nederzetting uit de late ijzertijd-Romeinse periode werden aangesneden. De sporen waren echter slecht bewaard, en duiden op erosie van de hogergelegen gronden. Naar het hoger gelegen westen op, nabij het plangebied waarop deze nota betrekking heeft, was de teelaarde heel ondiep (30cm), daaronder

bevond zich direct de zandlemige moederbodem waarbij de tertiaire klei reeds op sommige plaatsen dagzoomde. In het oosten was het pakket teelaarde veel dikker, als gevolg van erosie van grond van hoger op de helling. De sites in de ruimere omgeving zijn vooral gekend uit cartografisch materiaal en veldprospecties, en duiden er op dat de omgeving tijdens de steentijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en de nieuwe tijden nogal in trek was voor menselijke activiteit, ook zijn er veel laatmiddeleeuwse sites met walgracht gekend. Aanwijzingen voor occupatie in de metaaltijden zijn vooralsnog eerder schaars.

De hogere ligging van het terrein, op een heuvel die helt naar het zuiden op en met een goed zicht over de vallei van de Markebeek en verder de Leie, en de vruchtbare zandleemgronden met dagzomende klei die bruikbaar is voor ambachtelijke activiteit, kunnen er in het verleden voor gezorgd hebben dat deze locatie aantrekkelijk was voor menselijke bewoning. Wel kan verondersteld worden dat het terrein in de loop der eeuwen onderhevig is geweest aan erosie, waarbij grond van hoger op de helling hier is afgezet, waarna deze verder erodeerde en naar lageregelegen gebied werd getransporteerd. Het gevolg hiervan is dat de artefacten aangetroffen bij de veldprospectie mogelijk niet origineel afkomstig zijn van het plangebied, maar vanop hogergelegen delen van de heuvel naar hier zijn afgezakt. Steentijdsites zullen om die reden niet meer in situ bewaard zijn. Voor sites die gekenmerkt worden door grondsporen geldt er wel een bepaalde verwachting: deze regio was heel aantrekkelijk voor bewoning in het verleden, maar de kans dat deze sporen een heel goede bewaring kennen, is klein. Waarschijnlijk zijn de sporen niet zo makkelijk leesbaar en zijn ze deels geërodeerd. De kans is ook niet onbestaande dat er op het terrein ergens in het verleden reeds kleiwinning heeft plaatsgevonden waardoor oudere sporen zijn weggegraven, maar eventuele Romeinse of middeleeuwse kleiwinningsskuilen kunnen uiteraard ook als archeologische sporen aanschouwd worden.

Op het plangebied wordt een verkaveling ingepland, en wordt een deel van de Kardinaalstraat en de Keizerstraat heraangelegd en voorzien van nieuwe riolering. Het bouwrijp maken van de loten, het aanleggen van nutsleidingen en wegenis, het optrekken van de woningen en het inrichten van de tuinzones zal voor een aanzienlijke bodemverstoring zorgen. Bovendien kent het plangebied een bepaalde archeologische verwachting. Op basis van het bureauonderzoek kan de aanwezigheid van een archeologische site niet met volle zekerheid aangetoond worden, maar gezien de resultaten van een eerdere veldkartering op het terrein en een proefsleuvenonderzoek vlakbij is de kans hiertoe reëel.

Onder de Kardinaalstraat en in de berm naast de Keizerstraat is reeds riolering aanwezig, daar is het bodemarchief reeds verstoord. Verder vooronderzoek op deze plek is daarom niet nodig. Ook onder het wegdek van de Keizerstraat zal al een bepaalde verstoring hebben plaatsgevonden bij de aanleg van deze weg. De weg zal plaatselijk worden opengebroken om een riolering aan te leggen. Een verder vooronderzoek op deze plek, in een smalle sleuf en waar de archeologische verwachting voornamelijk bestaat uit landelijke bewoning, is archeologisch niet relevant en wordt niet geadviseerd. Het grootste deel van het plangebied, waar de verkaveling wordt ontwikkeld, bevindt zich ten oosten van de Kardinaal- en Keizerstraat. Het grootste deel van deze gronden was minstens sinds 1777 onbebouwd en vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond. In het zuiden was minstens sinds 1777 een gebouw/hoeve aanwezig langsheen de Keizerstraat, dat in het laatste kwart van de 20ste eeuw werd afgebroken. In het noordelijke deel werd eind 19de eeuw een gebouw opgetrokken, dat voor 1971 werd gesloopt. Beide gebouwen hebben mogelijk voor een beperkte verstoring

gezorgd. Eventuele resten van het zuidelijke gebouw kunnen echter wegens hun ouderdom ook als relevante archeologische sporen aanschouwd worden. Het plangebied is gelegen in een regio die rijk is aan archeologische indicatoren uit diverse periodes in het verleden, bevindt zich op een heuvelflank waar tertiaire klei dagzoomt, en bij een archeologisch onderzoek vlak ten oosten van het terrein zijn bewoningssporen uit de late ijzerijd/Romeinse periode aangetroffen. Door de ligging op de heuvelflank zijn archeologische sporen evenwel mogelijk deels geërodeerd en moeilijk leesbaar in de zandleembodem. Diverse artefacten aangetroffen bij een veldprospectie op het noordelijke deel van het plangebied duiden mogelijk op een laatmiddeleeuwse hofstede en op beschietingen die hier eind 17de eeuw hebben plaatsgevonden, maar daar moet de kanttekening bij gemaakt worden dat deze vondsten mogelijk samen met de geërodeerde bodem verplaatst zijn over enige afstand. Ondanks deze factoren die het detecteren en waarderen van een eventuele archeologische site niet eenvoudig maken, heeft het terrein een bepaalde archeologische verwachting en kan verder vooronderzoek een nuttige kenniswinst opleveren. Zijn er op het terrein eveneens sporen aan te treffen uit de late ijzertijd/Romeinse periode? Duiden de aangetroffen prospectievondsten op archeologische sites op deze plek? Heeft er ooit kleiwinning plaatsgevonden binnen het plangebied? Het valt op dat er in deze rijke archeologische regio nog maar heel beperkt gravend archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden, de meeste sites zijn gekend via cartografie of veldprospectie. Via verder vooronderzoek kan geverifieerd worden of deze indicatoren ook effectief bewaarde archeologische sites vertegenwoordigen. De kosten-batenanalyse voor verder onderzoek valt voor het plangebied dus positief uit.

Gezien de aard van de site en het archeologisch verwachtingspatroon is op de volledige zone waar de verkaveling wordt gerealiseerd een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. Ook naar kosten-batenanalyses is deze onderzoeksmethode te prefereren. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld. Dit proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject. De gronden worden namelijk pas ontwikkeld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning. Onder de wegenis en op de naastliggende bermen wordt geen verder vooronderzoek nodig geacht.

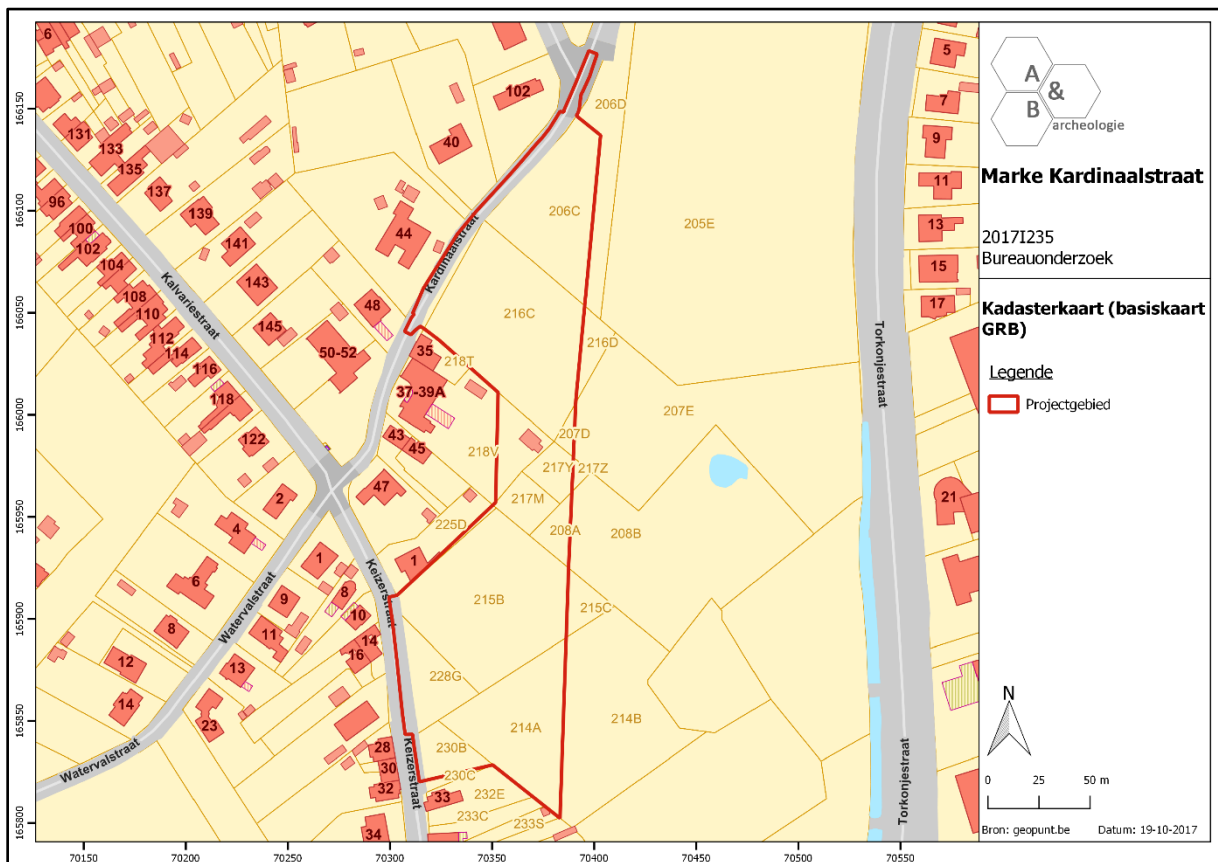
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Marke Kardinaalstraat-Keizerstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 70290,8 en Y: 165802,3; X: 70403,2 en Y: 166178,44

Kadastergegevens: Kortrijk, afdeling 6 (Marke), sectie B, percelen 206c, 216c, 207d, 217y, 218v, 217m, 208a, 215b, 214a, 228g, 230b

De Kardinaal- en Keizerstraat en de naastliggende grasberm komen niet in aanmerking voor verder onderzoek. De onderzoekszone is ca. 19 000m² groot.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied, dat met uitzondering van de Kardinaal- en Keizerstraat en de naastliggende grasberm in aanmerking komt voor verder vooronderzoek (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er op het terrein sporen aan te treffen uit de late ijzertijd/Romeinse periode, zoals die op de terreinen ten oosten zijn aangesneden?
- Duiden de aangetroffen prospectievondsten op archeologische sites op deze plek?
- Heeft er ooit kleiwinning plaatsgevonden binnen het plangebied?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om deze site te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 1 en 2. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

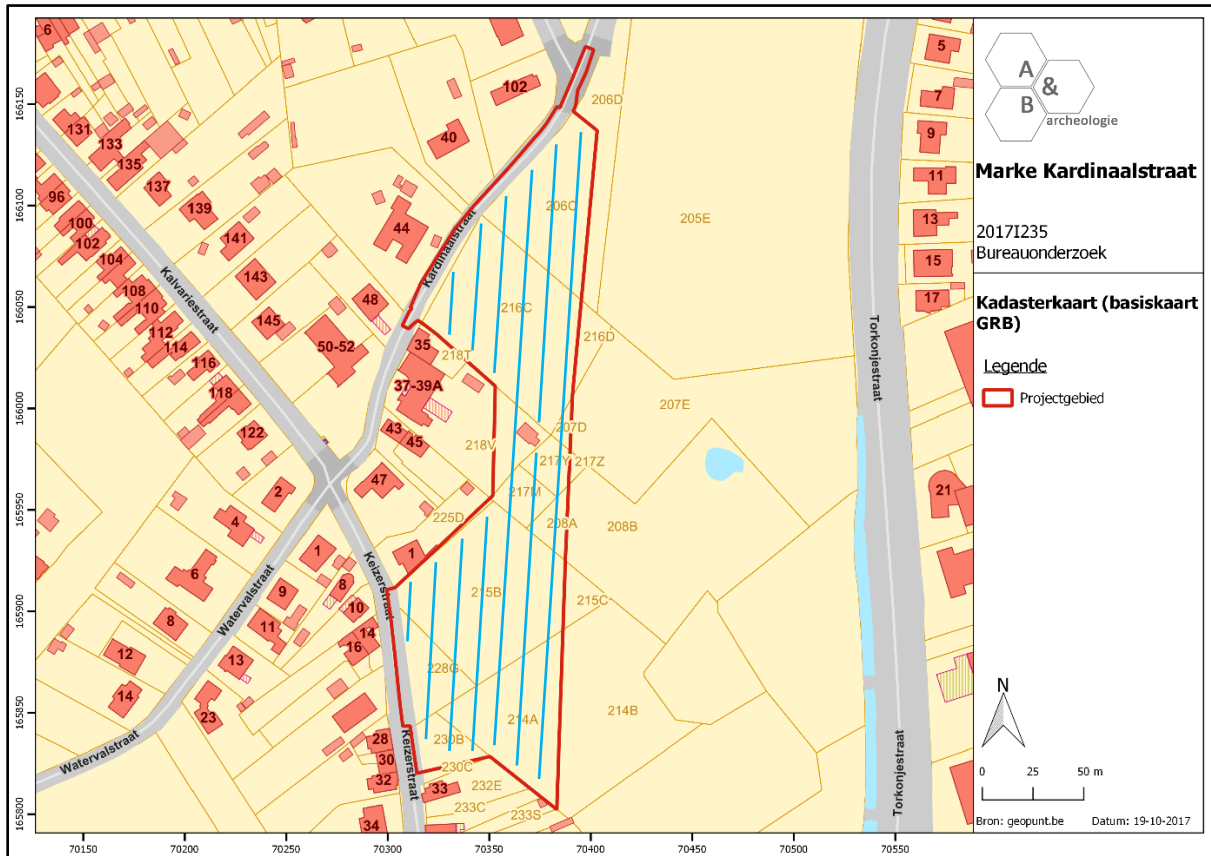
Het is niet noodzakelijk dat de aanwezige serre/tuinhuis wordt afgebroken voorafgaand het proefsleuvenonderzoek. Deze neemt maar een beperkt deel in van het onderzoeksterrein en heeft daardoor geen invloed op een goede spreiding van de sleuven. Indien het gebouwtje wel vooraf zou afgebroken worden, dan is het van belang dat de afbraak zich beperkt tot het maaiveld. Naar verwachting bevindt de originele bodem zich ondiep onder het maaiveld (30-40cm), waardoor bij ondergrondse opbraak mogelijk archeologisch erfgoed kan vernield worden.

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle ononderbroken proefsleuven in het onderzoeksgebied. Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. De sleuven worden haaks op de meest uitgesproken helling aangelegd en zijn dus noord-zuid georiënteerd. Daarnaast worden extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Gezien er aanwijzingen zijn voor eventuele beschietingen nabij deze locatie in de 17de eeuw, wordt er bij het afgraven een laagsgewijze metaaldetectie uitgevoerd. Het archeologische vlak en de uitgegraven grond wordt nadien ook onderzocht met de metaaldetector. Er moet rekening gehouden worden met mogelijk moeilijk leesbare, geërodeerde sporen en een tamelijk dun teelaardepakket.

Er wordt 10%, oftewel ca. 1900m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 475m², door middel van volg-, dwarsleuven of kijkvensters. De ligging van deze bijkomende 2,5% is vrij te bepalen door de erkende archeoloog die het proefsleuvenonderzoek uitvoert. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost. Er wordt in totaal 2375m² oftewel 12,5% van het plangebied onderzocht.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 100 werkdagen ervaring met onderzoek op zandleemgronden.
- Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek.
- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met ervaring met onderzoek van meerperiodesites.
- Minstens één van de teamleden heeft ervaring met en de nodige kennis van metaaldetectie.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.